

VZNIK A VÝVOJ VOJENSKEJ SYMBOLIKY ARMÁDY (OZBROJENÝCH SÍL) SLOVENSKEJ REPUBLIKY

IMRICH P U R D E K

PURDEK, I.: Origination and Development of Military Symbols of the Army (the Armed Forces) of the Slovak Republic. *Vojenská história*, 9, 4, 2005, pp 109 – 130, Bratislava.

The study describes characteristics of origination, development and creation of military symbols in modern historic conditions after the establishment of the SR Army (the Armed Forces) of the Slovak Republic. The author deals with the analysis of principles and rules of heraldry and possibilities of their gradual implementation within development and creation of military symbols. He characterises necessity of the establishment of internal standardised legal and institutional environment. He denotes in practical form the implementation of given principles and rules adopted for the given area of military symbols on the example of creation of emblems of military formations and facilities in the Ministry of Defence sector. In continuity to the above-mentioned, the study aims also at issues connected with development and creation of military symbols within combat flags, historic and honorary titles of military formations and large units.

Military History. Slovakia. The Present. Military Symbols.

Úvod

Po rozdelení ČSFR a federálnej armády vznikla Slovenská republika a ako významný subjekt jej samostatnosti, zvrchovanosti a suverenity Armáda Slovenskej republiky.

Pre vytvárajúcu armádu bolo treba hľadať nový základ, nové zásady, zvyky, usporiadanie vzťahov, foriem správania, konania a vojenského života a tomu zodpovedajúcu vojenskú symboliku a ceremoniály, aby sa stali východiskom utvárania vlastných tradícií. Počítalo sa so spätným pôsobením na aktivizovanie vnútorného, vojensky formalizovaného života v armáde, akceptujúc špecifickú zodpovedajúcu slovenskej štátnosti a prinášajúce jej uznanie a rešpekt medzi ostatnými armádami v Európe. Nový základ nebolo možné vytvoriť bez toho, aby sa nezakotvil v dejinných udalostiach Slovenska predstavujúcich zápas jeho obyvateľov za slobodu, tak, aby sa stal východiskom morálneho profilu modernej armády demokratického štátu.

Rozdelením čs. armády, sa, zvlášť pre vznikajúcu Armádu Slovenskej republiky, vytvorila celkom nová historická situácia a podmienky na utváranie a rozvíjanie tradícií, odlišné od tých, čo sa vytvorili vo všetkých doterajších etapách boja slovenského národa za jeho oslobodenie.

Armáda Slovenskej republiky od svojho vzniku plnila úlohy spojené s obranou slobody, nezávislosti, suverenity, územnej celistvosti Slovenskej republiky a pomáhala pri odstraňovaní následkov živelných pohrôm a katastrof ohrozujúcich ľudské životy alebo majetok vo veľkom rozsahu.¹ V súčasnosti Ozbrojené sily Slovenskej republiky zabezpečujú zachovanie mieru a bezpečnosti Slovenskej republiky a plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných

---

¹Zákon č. 3/1993 Z. z. o zriadení Armády Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná.² Naplnenie tohto poslania si vyžaduje, aby výchova ich príslušníkov vychádzala z vedomia, že ozbrojené sily sú neoddeliteľnou súčasťou slovenského národa a národností žijúcich na území Slovenskej republiky. To znamená, že základom sa stala výchova na národných a vojenských tradíciách.

Tento vývoj zákonite potvrdil, že neoddeliteľnou súčasťou národných a vojenských tradícií Armády Slovenskej republiky sa stala vojenská symbolika, ktorá má svoje nezastupiteľné miesto v procese výchovy jej príslušníkov. Vojenská symbolika pozitívne vytvárala predpoklady na formovanie pevného morálneho ducha, hrdosti na príslušnosť k vojenskému útvaru, jednotke, zariadeniu, k vojenskej škole, k jednotlivým hlavným druhom vojsk (tankovému, mechanizovanému, spojovaciemu, ženijnému atď.), k Armáde Slovenskej republiky a zložkám Ozbrojených síl Slovenskej republiky (pozemným silám, vzdušným silám, silám výcviku a podpory), ako aj k Ozbrojeným silám Slovenskej republiky ako celku.

SYMBOLIKA VOJENSKÉHO ÚTVARU

V širšom význame sa za vojenské symboly považujú: vojenská (bojová) zástava, čestné a historické názvy vojenských útvarov, škôl a zariadení, znak vojenského útvaru, školy a zariadenia, vojenská uniforma, vojenské hodnosti a vojenské vyznamenania. Medzi tzv. doplňujúce symboly, ktoré označujú profesijné zaradenie a zameranie príslušníkov armády, môžeme zaradiť rozlišovacie znaky druhov vojsk a služieb a ich farebné rozlíšenie, vojenské odznaky a odznaky vojenských špecialistov. Každý zo symbolov širšieho významu, ako aj tzv. doplňujúce symboly, majú svoj špecifický význam a prešli dlhým vývojom.

Bezprostredne po vzniku Armády Slovenskej republiky sa objavili pri útvaroch, vojenských školách a zariadeniach rôzne vojenské symboly (znaky, logá, odznaky, plakety a pod.), tak ako je to zaužívané aj vo väčšine iných armád. Spočiatku najväčšie problémy a nejasnosti boli spôsobované snahou navrhovateľov kopírovať jednotlivé druhy vojenskej symboliky z cudzích armád, najmä od armád štátov západnej Európy, pritom neboli rešpektované naše národné osobitosti, ako aj všeobecne platné heraldické a ďalšie zásady. Pretože v nových podmienkach neexistovali pravidlá pre vznik, tvorbu a vývoj novej vojenskej symboliky, prax potvrdila a ukázala na nevyhnutnosť riešenia tohto stavu. Postupne boli v rezorte ministerstva obrany prijímané zásady na reguláciu tvorby, vývoja a odborného dohľadu pri vytváraní vojenskej symboliky.

V druhom roku existencie Armády Slovenskej republiky minister obrany Slovenskej republiky vydal *Smernice na výber názvov, sviatkov, symboliky a na utváranie tradícií vojenských zväzkov, útvarov, škôl a zariadení Armády Slovenskej republiky*³, ktoré vychádzali zo všeobecne platných právnych noriem a zákonov.

Uvedené smernice všeobecne ustanovovali zásady a spôsob výberu a používania názvov vojenských zväzkov, útvarov, škôl a zariadení; zásady a spôsob výberu a vyhlasovania sviatkov, slávnostných dní zväzkov, útvarov, škôl a zariadení a pamätných dní druhov vojsk; vymedzenie symboliky, postup pri jej utváraní, zhotovovaní a používaní a označovaní zväzkov, útvarov, škôl a zariadení a spôsob priznania a používania znaku, obsah a spôsob výroby plakety, ako aj ďalšie opatrenia a odporúčania na zavedenie a vedenie kroniky, pamätnej knihy a vyhotovenia pamätného listu a pod.

²Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky, ktorý od 1. júla 2002 upravuje postavenie základných zložiek ozbrojených síl SR, ich úlohy a ich použitie. Podľa § 2 ods. 4, základnými zložkami ozbrojených síl SR sú pozemné sily, vzdušné sily a sily výcviku a podpory.

³Rozkaz ministra obrany (ďalej RMO) RMO č. 28/1994 Príloha 1 Smernice na výber názvov, sviatkov, symboliky a na utváranie tradícií vojenských zväzkov, útvarov, škôl a zariadení Armády SR.

Vojenská história

Nadväzujú na pokrokové národné a vojenské tradície Slovenska a v súlade so *Základným poriadkom Ozbrojených síl Slovenskej republiky* zriadil a zaviedol minister obrany Slovenskej republiky v roku 1997 svojím rozkazom č. 3 v rezorte ministerstva obrany nové vojenské zástavy⁴.

Skúsenosti a prax však ukázali, že niektoré normy, zásady a kritériá uvedené v *Smerniciach na výber názvov, sviatkov, symboliky a na utváranie tradícií vojenských zväzkov, útvarov, škôl a zariadení Armády Slovenskej republiky* boli prežité a niektoré neboli realizované v podmienkach armádneho organizmu z objektívnych, ale aj subjektívnych príčin. V marci 1997 prijatím *Koncepcie využívania národných a vojenských tradícií v rezorte ministerstva obrany*⁵ sa vytvorili kvalitatívne nové podmienky, okrem iného, aj pre tvorbu a vývoj vojenskej symboliky. V nadväznosti na prijatú koncepciu boli v roku 1997 vydané *Smernice na výber a priznávanie názvov vojenským telesám a ich symbolika* (RMO č. 70/1997 Príloha č. 1). V novembri 2005 začali platiť nové smernice, ktoré komplexne stanovujú zásady a pravidlá pre výber a tvorbu vojenskej symboliky, postupy pri jej zapožičiavaní a priznávaní vojenským zväzkom, zväzkom, útvarom, úradom a zariadeniam Ozbrojených síl Slovenskej republiky a vojenským školám.⁶ Smernice stanovujú, že vojenským útvarom a vojenským zväzkom môžu byť zapožičané a priznané vojenské symboly: bojová zástava, čestný názov a historický názov, ako aj znak.

PORADNÝ ORGÁN MINISTRA OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY PRE OBLASŤ VOJENSKEJ SYMBOLIKY

Vzhľadom na interdisciplinárny charakter uvedenej problematiky bol na riešenie otázok prípravy a tvorby vojenskej symboliky v súlade s prijatou koncepciou využívania národných a vojenských tradícií vytvorený poradný orgán ministra obrany – Komisia pre vojenskú symboliku ustanovená ministrom obrany.⁷

Rada pre vojenskú symboliku (ďalej len „Rada“) je zložená z dôstojníkov a zamestnancov ministerstva obrany a generálneho štábu, ako aj z kvalifikovaných odborníkov z civilných inštitúcií. (Napríklad: dôstojníci a zamestnanci pracujúci v oblasti výchovy, logistiky, velitelia, vojenský historici, muzeológovia, heraldici, numizmatici, akademický sochár a pod.) Na základe uvedených skutočností zloženie a doterajšia činnosť poradného orgánu ministra obrany ukazuje, že ide o odborne vysokokvalifikovaný orgán, ktorý zodpovedá za oblasť vojenskej symboliky v rezorte ministerstva obrany.

Rada disponuje stanovenými kompetenciami, ktoré vychádzajú z *Koncepcie využívania národných a vojenských tradícií* v rezorte ministerstva obrany a jej vnútorné fungovanie je zabezpečené schváleným Štatútom⁸. Sú to tieto kompetencie⁹:

- a) *odborne posudzuje návrhy príslušných veliteľov (náčelníkov) na priznanie čestných názvov a historických názvov vojenským útvarom a vojenským zväzkom a predkladá ministrovi obrany Slovenskej republiky na schválenie,*

⁴RMO č. 3 o zriadení a zavedení vojenských zástav v rezorte ministerstva obrany.

⁵RMO č. 22/1997 Koncepcia využívania národných a vojenských tradícií v rezorte ministerstva obrany. Koncepcia bola schválená 3. kolégiom ministra obrany v marci 1997 a 24. apríla 1997 schválená ministrom obrany SR a vydaná v Prílohe 1 uvedeného rozkazu.

⁶Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 11/2005 o vojenskej symbolike.

⁷RMO č. 13/1998 Zriadenie stálych poradných orgánov ministra obrany SR, s účinnosťou od 1. marca 1998 sa mení názov poradného orgánu pre oblasť vojenskej symboliky na „Radu pre vojenskú symboliku“.

⁸Štatút Rady pre vojenskú symboliku schválil riaditeľ sekcie ľudských zdrojov Ministerstva obrany Slovenskej republiky, gestor pre oblasť vojenskej symboliky v rezorte. Štatút stanovuje vnútorné a organizačné pravidlá pre prácu rady, ako aj jej metodické postupy pri posudzovaní vojenskej symboliky.

⁹Koncepcia využívania národných a vojenských tradícií v rezorte ministerstva obrany uverejnená v RMO č. 22/1997.

Vojenská história

- b) *odborne posudzuje výtvarné návrhy príslušných veliteľov (náčelníkov) na zapožičanie bojových zástav a predkladá odporúčania ministrovi obrany na predloženie návrhov na ich zapožičanie prezidentovi SR,*
- c) *odborne posudzuje výtvarné návrhy príslušných veliteľov (náčelníkov) na priznanie znakov a ďalších symbolov vojenským útvarom a predkladá odporúčania ministrovi obrany na ich priznanie,*
- d) *posudzuje návrhy interných normatívnych aktov v oblasti vojenskej symboliky,*
- e) *posudzuje návrhy na výtvarné riešenie rezortných vyznamenaní, medailí a čestných odznakov,*
- f) *posudzuje historické, heraldické, výtvarné aspekty rozlišovacích znakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a druhov vojsk.*

Rada je zárukou a garantom, že vojenská symbolika v Armáde Slovenskej republiky (ozbrojených silách) zodpovedá zásadám, ktoré sú v rezorte ministerstva obrany prijaté. Tieto zásady a kritériá na tvorbu jednotlivých základných druhov vojenskej symboliky vychádzajú z niektorých princípov heraldiky¹⁰, faleristiky¹¹, ako aj vexilológie¹².

Vývoj a tvorba základných druhov vojenskej symboliky bola úzko spätá s prebiehajúcou reformou rezortu ministerstva obrany. Aj preto Rada spočiatku posudzovala len tie výtvarné návrhy bojových zástav, čestných a historických názvov a výtvarné návrhy znakov vojenských útvarov, škôl a zariadení rezortu ministerstva obrany, ktoré boli zahrnuté do novej organizačnej štruktúry. Od tohto „nepísaného princípu“ sa ustúpilo, najmä pri posudzovaní výtvarných návrhov znakov a do určitej miery aj pri posudzovaní návrhov čestných a historických názvov, aby sa nezabrzdil rozvoj vojenskej symboliky, a tým aj rozvoj národných a vojenských tradícií v samotnom reformnom procese, kde zvláštnu pozornosť a mimoriadne citlivý prístup bolo potrebné venovať ľuďom.¹³

ZNAK VOJENSKÉHO ÚTVARU

Znak je symbolom vojenského útvaru, ktorý priznáva minister obrany Slovenskej republiky na základe odporúčania Rady a patrí medzi základné druhy vojenskej symboliky.¹⁴ Predstavuje trvalé farebné znamenie na štíte vytvorené podľa heraldických pravidiel, určené na identifikovanie jeho nositeľa.

---

¹⁰Heraldika: pomocná vedná disciplína skúmajúca a hodnotiaca znaky (erby) ako historické pramene, umenie tvoriť erby podľa heraldických zásad.

¹¹Faleristika: pomocná historická veda zaoberajúca sa opisom, výkladom a historickým hodnotením radov a vyznamenaní.

¹²Vexilológia: pomocný vedný odbor historickej vedy, zaoberajúci sa vznikom a vývojom všetkých druhov zástav a vlajok.

¹³V decembri 1999 na základe žiadosti Rady pre vojenskú symboliku minister obrany SR rozhodol, že tvorba a rozvoj vojenskej symboliky bude pokračovať bez „akéhosi obmedzovania“ aj v čase prebiehajúcej reformy. Pri posudzovaní výtvarných návrhov znakov, ako aj návrhov čestných názvov a historických názvov, Rada pristupovala individuálne s určitou výhľadovou perspektívou.

¹⁴Priznaný znak sa uverejňuje v RMO. Od roku 2000 sa uvedené rozkazy zverejňujú vo Vestníku Ministerstva obrany Slovenskej republiky.

Každý vojenský útvar Armády Slovenskej republiky môže mať svoj znak, ktorý obsahom vyjadruje príslušnosť k druhu vojska a charakter svojho predurčenia¹⁵. Z hľadiska svojho významu a všeobecnej charakteristiky vojenského útvaru znak spravidla obsahuje tieto základné zložky: vojenské označenie útvaru, vojenskú symboliku alebo symbol, ktorý vyjadruje príslušnosť k druhu vojska, druhu zbraní, príslušnosť k jednotlivým službám a k základným zložkám Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Znak sa umiestňuje na rubovej strane bojovej zástavy, nosia ho príslušníci vojenského útvaru na vojenskej uniforme.¹⁶ Je jedným zo spoľahlivých rozlišovacích prvkov, ktorý nemá len identifikačnú výpovednú úlohu, t. z. „vypovedať“, z ktorého útvaru alebo jednotky je ten-ktorý vojak, ale tiež vytvárajú určitú súňáležitosť s tradíciami útvaru. Okrem iného sa znak v priznanej podobe používa aj na bojovej a dopravnej technike, vrátane lietadiel, na obaloch kroník a pamätných kníh, a tiež na obaloch významnejších dokumentov.

PRAVIDLÁ TVORBY ZNAKU

Pri tvorbe znakov v rezorte ministerstva obrany, ktoré boli priznané ako prvé, sa vychádzalo len zo všeobecných zásad a kritérií.¹⁷ To sa prejavilo pri predkladaní výtvarných návrhov znakov, ktoré boli rôznych tvarov, s nejasným obsahom, s veľkým počtom použitých farieb a rôznym množstvom tzv. vnútorných prvkov. Predkladané návrhy znakov boli na základe záverov Rady za pomoci Armádneho výtvarného štúdia Bratislava postupne upravované alebo úplne prepracované. Takto upravované (prepracované) výtvarné návrhy znakov vychádzali z obsahu činnosti a charakteru vojenského útvaru, školy a zariadenia. Návrhy boli síce vizuálne pôsobivé a mali svoju výpovednú hodnotu, ale ich štylizácia vyjadrenia, zvolené tvary znakov a ich obsahová kompozícia zväčša nevychádzali z heraldických zásad. Treba zdôrazniť, že tvorcom vojenskej symboliky pri tvorbe znaku v žiadnom prípade nešlo o vytvorenie erbu v pra-

¹⁵Vojenské útvary za 1. čs. republiky znaky nepoužívali. Nášivky, ktoré sa používali, sa týkali väčšinou označenia odbornosti. V 20. rokoch boli v kovovom a neskoršie v textilnom prevedení, a používali sa až do zániku čs. armády v marci 1939. V obmedzenej miere sa ešte používali v čs. armáde vo Francúzsku a vo Veľkej Británii.

Útvarové znaky, tak ako ich ponímame v súčasnej dobe, začali postupne vznikáť v období druhej svetovej vojny. Takýto charakter mal znak (nášivka) Československej samostatnej obrnenej brigády, ktorá vznikla na území Veľkej Británie a zúčastnila sa bojov o prístav Dunkerque. Nášivka mala tvar malého štátneho znaku so šachovnicovým podkladom červenej a modrej farby. Nosil sa na obidvoch rukách tzv. battledressov pod nášivkou „Czechoslovakia“. Ďalším znakom, ktorý používali naši vojaci vo Veľkej Británii, bola nášivka britskej armády pre absolventov kurzov pre výsadkárov. Charakter útvarových znakov mali aj emblémy čs. perutí britského letectva. Československé jednotky v ZSSR nepoužívali žiadne rukávové nášivky ani útvarové znaky. Na odlišenie používali farebné rozlíšenie druhov vojsk na výložkách.

Po druhej svetovej vojne bola používaná len nášivka pre čs. parašutistov, ktorá bola zavedená v roku 1949. Prvé znaky – nášivky sa objavujú až v 60. rokoch na odlišenie odbornosti. Išlo o znaky pre výsadkárov na poľné uniformy v tvare „kosoštvorcov“ v rôznych farbách s výsadkovým odznakom uprostred. Taktiež sa v tom čase objavujú aj nášivky vojsk Ministerstva vnútra, Pohraničnej a Hradnej stráže, ako aj znak ČSLA na vychádzkových a služobných uniformách. Začali sa nosiť aj unifikované znaky vojenských gymnázií, vojenských katediér vysokých škôl a civilnej obrany. Neskôr, koncom 80. rokov, začali v masovejšom merítke vznikáť neoficiálne znaky jednotlivých rôt a praporev, kde sa uplatňovala najmä „ľudová tvorivosť“.

¹⁶Výnos Ministerstva obrany Slovenskej republiky z 3. októbra 2005 č. SELP/K-17/5-91, ktorým sa ustanovuje poskytovanie proviantných náležitostí, výstrojných náležitostí, používanie a nosenie vojenskej rovnošaty, výstrojných súčiastok a špeciálnych znakov vojenskej rovnošaty a nosenie vojenských medailí a vojenských odznakov.

¹⁷RMO č. 28/1994 Príloha 1 Smernice na výber názvov, sviatkov, symboliky a na utváranie tradícií vojenských zväzkov, útvarov, škôl a zariadení Armády SR, ktoré boli nahradené Smernicami na výber a priznávanie názvov vojenským telesám a ich symbolika – RMO č. 70/1997. Od novembra 2005 platia Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 11/2005 o vojenskej symbolike.

vom slova zmysle. Avšak v praxi sa postupne ukazovala vynikajúca príležitosť podriadit' ich platným heraldickým pravidlám, a tak znaky vojenských útvarov priblížiť k plnohodnotným erbom. Na prelome rokov 2000 a 2001 sa už v oblasti vojenskej symboliky začali uplatňovať určité zásady, ktoré vychádzali zo všeobecne platných pravidiel a zásad heraldiky, obzvlášť pre tvorbu znaku (erbu). Išlo o tieto pravidlá:¹⁸

1. *Pravidlo heraldických farieb a kovov – v znaku je možné použiť len heraldické kovy (zlato a striebro) a heraldické farby (červenú, modrú, čiernu a zelenú).¹⁹ Zlato a striebro možno nahrádzať žltou a bielou, opisujú sa však vždy ako zlato a striebro.*
2. *Pravidlo farby a kovu – v znaku sa vždy kladie kov na farbu a farba na kov, nie kov na kov či farba na farbu. Porušenie tohto pravidla musí mať vážny dôvod.*
3. *Pravidlo jednoduchosti obsahu – znak má mať čo najmenej figúr alebo znamení a čo najmenej farieb. Ideálny znak má jedno znamenie alebo figúru a dve farby, z nich jeden je kov.*
4. *Pravidlo jednoduchosti kresby – heraldické znamenia alebo figúry musia byť štylizované, nie realistické. Musia byť zobrazené plošne, nie v perspektíve. Nesmú byť tieňované ani zdobené. Musia byť aj bez slovného vysvetlenia zrozumiteľné.*
5. *Pravidlo zobrazovania figúr a vyobrazení – kreslia sa v zhode s heraldickou konvenciou. Orol má vždy roziahnuté krídla, lev vždy vykračuje pravou nohou, ruža má vždy päť lupeňov, lalia má vždy podobu troch prstencom obopätých lupeňov. Meč na štíte použiť len vztýčený. Prípadné odchýlky od konvenčného zobrazovania uvedených figúr v znakoch musia mať vážny dôvod.*
6. *Pravidlo veľkosti znamenia – znamenia a figúry sa nesmú dotýkať okraju štítu (ak z okraja štítu nevyrastajú), musia byť však zároveň čo najväčšie a vyplňať celé pole štítu.*

Pri tvorbe vojenskej symboliky, najmä znakov, sa ukázalo, že niektoré národné, ako aj vojenské symboly, napr. meč a štít,²⁰ majú svoju historicky výpovednú a výchovnú hodnotu. Najdôležitejšou súčasťou znakov sa stal štít. Používaný štít vo všetkých jej formách, v ktorých sa objavuje ako jeden z ich hlavných symbolov, vyjadruje obranu Slovenskej republiky pred nebezpečenstvom.

V priebehu tvorby a vývoja tvaru znakov sa vychádzalo z celej plejády heraldických štítov, ktoré vznikali historickým vývojom počas niekoľkých storočí²¹ (tvary jednotlivých heraldických štítov sú na obr. č. 1 až 9). Postupne sa „vykryštalizovali“ tvary štítov, ktoré sa stali základom pre ich tvorbu v armáde.

Ide najmä o tieto historické dobové štíty:

- predheraldický štít mandľovitého tvaru (obr. č. 1),
- ranogotický štít – trojuhlý (obr. č. 2),
- neskorogotický štít – polokruhly štít (obr. č. 3),

Postupne sa „udomácnili“ ďalšie tvary, a to: kruhový a oválny.

¹⁸VRTEL, L.: Osem storočí slovenskej heraldiky. Matica slovenská, 1999.

¹⁹Útvary a zväzky pozemných síl a síl výcviku a podpory používajú na štíte spravidla zelenú farbu a útvary a zväzky vzdušných síl modrú farbu. Výnimka je možná v prípade použitia farieb mesta, v ktorom je útvar dislokovaný. Vojenské školy, úrady a zariadenia môžu použiť v štíte farbu podľa vlastného výberu.

²⁰Štít – vojenská súčasť ochrannej výzbroje; záštitá proti sečným, úderným a bodným zbraňam. Spočiatku štít slúžil na ochranu bojovníka pred sečnými a bodnými zbraňami a na jeho zreteľné rozlíšenie. Štít bol nositeľom vyobrazeného znamenia a správy a vystihoval meno nositeľa znaku. Z historického hľadiska štít všeobecne symbolizuje obranu a ochranu pred nebezpečenstvom.

²¹VRTEL, ref. 18. Štít sa od vzniku postupne tvarovo vyvíjal. Vývojom vznikli rôzne druhy štítov, ktoré odrážajú historické obdobie, v ktorom vznikli. Tak napríklad: románsky štít, gotický, ranogotický, poľský renesančný a barokový štít, anglický empírový štít a ďalšie.

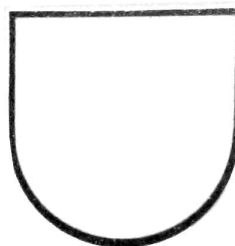
TVARY HERALDICKÝCH ŠTÍTOV

Obr. 1: Mandľovitý štít

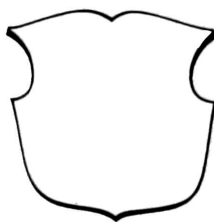
Obr. 2: Ranogotický štít
(trojuhlý štít)

Obr. 3: Neskorogotický štít
(polokruhly štít)

Obr. 4: Turnajový štít

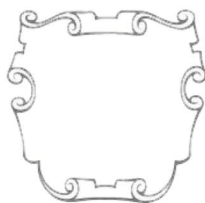
Obr. 5: Renesančný štít

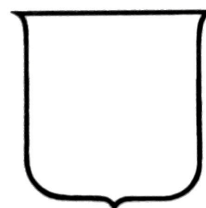
Obr. 6: Tulipánový štít

Obr. 7: Štít kartuša

Obr. 8: Rokokový štít

Obr. 9: Empírový štít

Za základ grafického stvárnenia meča zobrazovaného v znakoch Armády Slovenskej republiky (ozbrojených síl) sa vzal štylizovaný artefakt veľkomoravského meča, ktorý patril

veľmožovi z Blatnice v Turci (pozri obr. č. 10).²² Pre Ozbrojené sily Slovenskej republiky je blatnický meč ich hlavným symbolom. Prostredníctvom symboliky obnaženého meča vyjadruje rešpekt a vojenskú silu, ktorú ozbrojené sily predstavujú, ako atribút zvrchovanosti, nezávislosti a suverenity Slovenskej republiky. Tri meče v znaku ozbrojených síl pripomínajú veľkomoravskú legendu Svätoplukových prútov.

Na prelome rokov 2003 – 2004 sa pri výtvarnom zobrazovaní znakov a medailí vo vojenskej symbolike začala ako hlavný symbol popri blatnickom meči používať aj jedna z historických slovanských jednoduchých zbraní, tzv. „sekera bradatica“ (pozri obr. 11).²³ Armáda Slovenskej republiky (ozbrojené sily) tak nadväzuje na tradície prvého slovanského štátneho celku na našom území.

Obr. č. 10: Blatnický meč (repliku vyhotovil Peter Valach podľa predlohy meča z archeologického nález z Turčianskej Blatnice, prvá polovica 19. storočia)

Obr. č. 11: Bradatica – moravsko-slovanský typ sekery (repliku vyhotovil Peter Valach)

²²Meč je chladná pobočná zbraň určená na seknutie a bodnutie, patril k najdôležitejším zbraňom bojovníka bojujúceho na koni. Bojovník nosil meč zavesený na opasku, pešiaci niekedy i zavesené naprieč cez chrbát. Nosil sa zasunutý v drevenej pošve. Vo svojej vojenskej forme sprevádza človeka už od najstarších čias. Vo forme symbolu sa často spomína predovšetkým v Biblii. Preto je tiež meč v našom povedomí od nepamäti zapísaný nielen ako symbol vojenstva, ale aj symbol práva. Pre svoju účinnosť a ovládateľnosť sa meč veľmi rýchlo stal výhradne vojenskou zbraňou. Postupne sa meč stal jedným z odznakov – symbolov panovníckej moci (popri korune a ríšskom jablku). Meč bol súčasťou korunovačných klenotov jednotlivých kráľovstiev a cisárstiev. Jeho podoba s krížom symbolizovala, že ním boli pasovaní rytieri. Z hľadiska heraldiky je meč štítové znamenie. Meč od najstarších čias predstavuje jednu zo základných chladných historických zbraní, ktorý sa postupne stal symbolom vojenstva, veliteľstva a moci.

Blatnický meč má dvojsečnú čepeľ, jeho rukoväť je vybavená záštitou a ukončená trojdielnou skvostne zdobenou hlavícou. Zdobená je geometrickými vzormi striedajúcimi sa s motívom ľudských masiek. Rukoväť je dekorovaná technikou plátovania a tuzovania železa zlatom a striebrom. Tuzovanie je umelecko-remeselná technika, pri ktorej sa a vbíja za studena do kovu iný kov, farebne odlišný. Meč je pravdepodobne západoeurópskeho pôvodu, viacero podobných exemplárov bolo nájdených v severných krajinách. Tvarom sa odlišuje od zakrivených avarských a staromaďarských šablí. Pre skutočnosť, že nálezy tohto typu meča sú v strednej Európe ojedinelé, je pravdepodobné, že bol získaný na trhu alebo na bojisku ako vojnová korisť a nebol vyrobený domácimi remeselníkmi. Pre svoju nákladnú a bohatú dekoráciu bol iste veľmi drahý a takú zbraň si mohol zadovážiť len zámožný jedinec (niektoré zdroje hovoria o meči veľmoža). O rozšírení meča medzi slovanskými bojovníkmi svedčia písomné správy i archeologické nálezy.

²³Bradatica – moravsko-slovanský typ sekery. Menej majetní bojovníci nepoužívali v boji meč, ale pravdepodobne najrozšírenejšiu zbraň veľkomoravských bojovníkov – bojovú sekeru. Ide o špecializovaný vojnový nástroj, skonštruovaný iným spôsobom ako pracovný nástroj. Od pracovnej sekery sa odlišovala i technickým zdokonalením ostria.

Bojová sekera má list čepele pretiahnutý do tvaru pripomínajúceho klenutú bradu (od toho je odvodený názov). Horná strana listu rovná, ostrie vytvarované do oblúka. Bola upravená na boj pešiaka a jazdca, líšila sa len dĺžkou násady. Bola dobre ovládateľná, úder sekerou bol v rukách skúseného bojovníka razantnejší ako mečom, lebo ťažisko bolo na konci, zatiaľ čo hmotnosť meča je rozložená na celú jeho dĺžku. Napriek tomu sa však meču nevyrovnala, pretože bola ťažkopádnejšia, rýchlo unavovala ruku bojovníka a drevená násada pri stretnutí s mečom sa mohla zlomiť. Listy čepeľi boli niekedy ozdobované leptaním a ďalšími technikami zdobenia kovov. Bradatica bola výrobkom miestnych kováčov.

Popri zásadách, prijatých na prelome rokov 2000 a 2001, sa začali uplatňovať v oblasti vojenskej symboliky ďalšie doplňujúce pravidlá, ako aj požiadavky na tvorbu znaku. Išlo o nasledujúce pravidlá: *čepele mečov, šablí a podobných chladných zbraní znázorňovať farbou bieleho kovu (striebro); rukoväte mečov, šablí a podobných chladných zbraní znázorňovať farbou žltého kovu (zlato); štátny znak Slovenskej republiky ako znamenie v znaku umiestňovať len v odôvodnených prípadoch*²⁴; *pre návrh znaku použiť čo najjednoduchší tvar štítu – ranogotický, neskorogotický, okrúhly a oválny (výnimočne v odôvodnených prípadoch je možné použiť aj iný tvar štítu).*

Uplatňovanie prijatých zásad a pravidiel pre tvorbu znakov ukázali na ich postupný vývoj, čo si vyžadovalo od tvorcov vojenskej symboliky v rezorte ministerstva obrany priebežne hodnotiť ich kvalitu z hľadiska výtvarného a heraldického riešenia. Tieto skúsenosti si objektívne vynútili v roku 2003 korigovať a spresniť niektoré pravidlá, ktorých výsledkom bolo zvýšenie výpovednej, rozlišovacej a charakteristickej úlohy znaku. Boli prijaté nasledujúce pravidlá:

1. *Vojenské útvary (veliteľstvá, zväzky) vytvárajú svoje znaky na ranogotickom štíte, vojenské školy úrady a zariadenia Ministerstva obrany Slovenskej republiky na štíte kruhového alebo oválneho tvaru.*
2. *Podľa hierarchie je lemovanie štítov znakov vojenských útvarov, úradov, zariadení a letiek čierne, zväzkov a vojenských škôl strieborné, veliteľstvá a vysoké vojenské školy majú lemovanie zlaté.*
3. *Začlenenie časti erbu mesta alebo obce do znaku je možné len so súhlasom miestnej samosprávy. V takomto prípade, pri delených alebo štiepaných znakoch, musia byť symboly mesta alebo obce umiestnené v päte znaku, štátny znak a symboly vojenstva musia byť umiestnené vždy nad nimi.*
4. *V štítoch nie je dovolené umiestňovať popis. Nápis, v ktorých je uvedená dislokácia, vojenské označenie a názov nositeľa znaku môžu byť umiestnené len v hlave štítu, v jeho vrchnej časti, v poli rovnakej farby ako štít. V kruhovom alebo oválnom štíte je možné potrebné nápisy umiestniť do jeho lemu po obvode.*²⁵

Vývoj a celková kvalita znakov prešli od vzniku vojenskej symboliky Armády (ozbrojených síl) Slovenskej republiky niekoľkými kvalitatívnymi vývojovými etapami. Záverom tejto časti, na jednotlivých vybraných znakoch v čiernobielym vyobrazení s krátkou charakteristikou, možno vidieť, ako sa podarilo uplatňovať všeobecné pravidlá heraldiky a prijaté špecifické zásady pri ich tvorbe (zvlášť postupné používanie heraldických štítov, umiestňovanie jednotlivých znamení a pod.). A taktiež ako jeden z príkladov použitia vo výtvarnom návrhu medaily hlavných symbolov Ozbrojených síl SR – blatníckeho meča a sekery – bradatice (pozri obr. 12).

²⁴Štátny znak SR pri tvorbe znaku sa používa v súlade so zákonom č. 63/1993 Z. z. o štátnych symboloch SR a ich používaní v znení zákona č. 240/1994 Z. z. a zákona č. 273/1996 Z. z.

Použitie štátneho znaku SR v odôvodnených prípadoch, a to:

1. Umiestnenie štátneho znaku SR v znaku vojenskej súčasti, zložky (útvary, zariadenie a škola) musí mať dominantné postavenie v rámci použitých prvkov (symbolov).
2. Štátny znak sa môže umiestniť do znaku vojenskej súčasti, zložky (útvary, zariadenie a škola) len vtedy, ak ide o vojenskú súčasť, zložku v širšom rozsahu v rámci ozbrojených síl (napr. Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky, pozemné sily ozbrojených síl Slovenskej republiky, vojenské školy a pod.).
3. Pre označenie príslušnosti vojenskej zložky alebo súčasti k ozbrojeným silám SR v znaku umiestňovať buď štátny znak SR alebo slová „ozbrojené sily SR“.

²⁵Názvy útvarov a zariadení sú zložené z viacerých slov. Ich charakteristika, pôsobnosť, rozsah a zaradenie v štruktúre ozbrojených síl Slovenskej republiky sú už vyjadrené danými heraldickými prvkami. Pre lepšiu ich čitateľnosť a identifikáciu, ako pomocný a doplňujúci prvok, sa nad rámec heraldických prvkov umiestňuje podľa priestorových možností ich názov v skratenej podobe a spravidla aj miesto ich dislokácie. Názvy (útvary, zariadenie a pod.) v textovej časti znaku je možno vyjadrovať oficiálnymi skratkami (napr. OS SR – Ozbrojené sily Slovenskej republiky, pzpr – prieskumný praporek, a pod.).

VYBRANÉ ZNAKY VOJENSKÝCH ÚTVAROV, ŠKÔL A ZARIADENÍ
REZORTU MINISTERSTVA OBRANY²⁶

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky

Tri zlaté meče symbolizujú jeden z hlavných silových rezortov – ministerstvo obrany. Pripomínajú veľkomoravskú legendu o Svätoplukových prútoch svornosti. Štátny znak symbolizuje ústredný orgán štátnej správy. Veniec zo zelených lipových listov a kvetov predstavuje národný strom. Dve strieborné stuhu (bielej farby) sú ukončené zástrihom v tvare lastovičieho chvosta. Na stuhách sú nápisy čiernej farby: na hornej – SLOVENSKÁ REPUBLIKA a na dolnej – MINISTERSTVO OBRANY.

Ozbrojené sily Slovenskej republiky

Tri strieborné meče charakterizujú prostredníctvom symboliky obnažených mečov Ozbrojené sily Slovenskej republiky. Štátny znak je jedným zo štátnych symbolov Slovenskej republiky. Meče pripomínajú veľkomoravskú legendu o Svätoplukových prútoch. Meče a štátny znak Slovenskej republiky sú obopäté vencem zo zlatých (žltých) lipových lístkov a štyroch kvetov rozmiestnených po vonkajšom obvode. Lipový veniec s kvetmi vnáša do znaku lipu ako národný strom.

Mnohonárodná česko-poľsko-slovenská brigáda

Strieborný kamzík so zlatými rohmi a kopytami stojí v červenom oválnom štíte s modrou päťou. Kamzík ako symbol brigády predstavuje zviera žijúce vo všetkých troch krajinách. Nepatrí medzi dravcov, ale disponuje odvahou, statočnosťou, šikovnosťou a schopnosťou získať si rešpekt.

²⁶Na príklade uvedených znakov je možno vidieť ako a akým spôsobom sa uplatňovali niektoré zásady a pravidlá heraldiky (tvar štítov, výber a množstvo figúr v štíte a používanie ďalších špecifických prvkov, typických pre vojenstvo), ktoré boli postupne prijímané v rámci rezortu ministerstva obrany.

Vojenský historický ústav Bratislava

Zlatý vztýčený meč symbolizuje príslušnosť k Ozbrojeným silám Slovenskej republiky. Štátny znak Slovenskej republiky zvyrazňuje celoštátnu pôsobnosť ústavu v oblasti vojenskej histórie, vojenského archívnictva a vojenského múzejníctva. Rotulus (zvitok) symbolizuje uchovávanie najstarších písomných pamiatok, spracovávanie a odovzdávanie poznatkov o vojenskej histórii. Rotulus v kombinácii s mečom a štítom tvoria základnú výzbroj a výstroj stredovekého posla, v prenesenom význame posla poznania. Zlaté vavrínové ratolesti symbolizujú mierový charakter činnosti pracovníka, ako aj víťazstvo poznania. Po obvode v hornej časti obruby v žltom poli je názov ústavu, v dolnej časti názov posádky dislokácie jeho riaditeľstva.

Vojenský výcvikový priestor Lešť

Znak je oválneho tvaru a jeho obsah vychádza z dochovanej pečate vysídlenej obce Turie Pole, na území ktorej sa vojenský výcvikový priestor nachádza. V znaku je niekoľko strieborných lieskových vetvičiek, ktoré vyrastajú z malých kopčiek zeme striebornej farby a vytvárajú lieskový ker, ktorý je typický pre tento priestor. Po obvode v hornej časti strieborného medzikružia je umiestnený názov zelenej farby vojenského výcvikového priestoru a v dolnej časti je miesto jeho dislokácie.

Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky

Znak je kruhového tvaru. Vztýčené obnažené tri meče striebornej (bielej) farby charakterizujú silu, ktorú ozbrojené sily predstavujú. Ich velenie odborne, organizačne a technicky zabezpečuje generálny štáb. Štátny znak označuje Ozbrojené sily Slovenskej republiky. Tri meče pripomínajú veľkomoravskú legendu o Svätoplukových prútoch. Veniec zo zlatých (žltých) lipových lístkov a kvetov vnáša do znaku lipu ako národný strom. Po obvode v čiernom medzikruží je nápis žltej farby GENERÁLNY ŠTÁB OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY.

Mechanizovaný prápor Trebišov

V ranogotickom štíte je v hornej časti strážny pes, ktorý symbolizuje stmelenosť, súdržnosť kolektívu (svorky), odvahu, rýchlosť a vytrvalosť v našich zemepisných šírkach. Tento symbol je historicky spätý s 10. hraničným práporom (1923 – 1936), ktorý tvoril základ súčasného útvaru. V päte štítu v modrom poli je erb mesta Trebišov. Použité prvky sa vzájomne dopĺňajú a vhodným spôsobom vyjadrujú charakter mechanizovaného práporu a jeho spätosť s mestom Trebišov.

Mechanizovaná brigáda Prešov

V ranogotickom štíte v zelenom poli je rys ostrovid v zlatej (žltej) farbe, ktorý symbolicky vyjadruje paralelu medzi vlastnosťami zvierat a bojovými vlastnosťami mechanizovanej brigády, ako sú rýchlosť, pružnosť, sila, vytrvalosť a odvaha. Dolnú polovicu štítu tvorí erb mesta Prešov, kde sa nachádza veliteľstvo brigády. V hlave štítu je názov zväzku a miesto jeho dislokácie.

Armádne výtvarné štúdio Bratislava

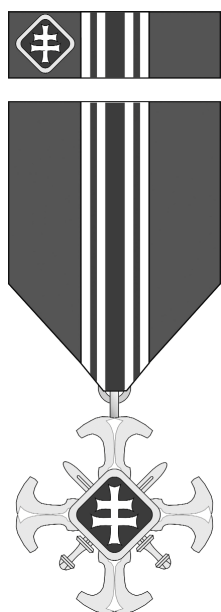
Znak v pomere strán 2 : 1 je tvorený z troch písmen „AVŠ“ – skratky prvých písmen názvu inštitúcie – Armádne výtvarné štúdio, ktoré sú umiestnené v modrom poli. Písmeno „V“ červenej farby v centrálnej časti znaku je štylizované a predstavuje expresívny, štetcom namaľovaný znak, sémanticky zodpovedajúci zameraniu činnosti štúdia. V spodnej časti znaku je skratka rozvedená.

Vojenská duchovná a náboženská služba

Znak je kruhového tvaru, v ktorom strieborný kríž, ako hlavný symbol kresťanstva, označuje príslušnosť ku kresťanským cirkviam. Má teologický význam, vyjadruje spásu človeka, ku ktorej duchovní v armáde oslovujú veriace vojakov a ľudí dobrej vôle. Štátny znak Slovenskej republiky identifikuje príslušnosť duchovnej a náboženskej služby k Armáde Slovenskej republiky. V hornej časti znaku je po obvode desať strieborných lipových listov symbolizujúcich desať Božích prikázaní, základný atribút kresťanskej morálky, ktorú majú duchovní v armáde za cieľ napomáhať upevňovať a zvelaďovať.

Averz medaily

Reverz medaily

Obr. č. 12: Pamätná medaila
náčelníka GŠ Ozbrojených síl SR
(autor Peter Valach)²⁷

VOJENSKÁ (BOJOVÁ) ZÁSTAVA

Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 a jej armády (ozbrojených síl) sa o bojových zástavách – vojenských zástavách viedli rôzne diskusie, ktoré sa týkali samotnej formy a obsahu, ako aj toho, či ich vôbec zriadiť a zaviesť opäťovne do armády. Výsledkom týchto akademických diskusií bol vydaný dňa 30. januára 1997 rozkaz ministra obrany č. 3 o zriadení a zavedení vojenských zástav v rezorte ministerstva obrany, ktorý bol v účinnosti do novembra 2005, do vydania nových smerníc.²⁸

Prezident Slovenskej republiky 30. januára 1997 zapožičal bojovú zástavu *5. pluku špeciálneho určenia*, ktorý je nositeľom čestného názvu *Žilinský pluk Jozefa Gabčíka* ako

²⁷Vo výtvarnom návrhu je použitý štvoramenný kríž, ktorého forma je dosiahnutá čiastočným prienikom dvoch, zrkadlovo obrátených obrysov sekier (bradatice), podložený dvoma skríženými blatnickými mečmi. Kompozične sú vhodne použité typické, charakteristické prvky vojenstva (sekera – jedna z prvých zbraní bojovníka-vojaka, meč – symbol veliteľa – velenia).

²⁸RMO č. 3/1997 o zriadení a zavedení vojenských zástav v rezorte ministerstva obrany stanovoval zloženie, príslušenstvo, popis a spôsob odovzdávania vojenskej zástavy. Od novembra 2005 sú v platnosti Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 11/2005 o vojenskej symbolike.

prvému útvaru Armády Slovenskej republiky. Túto zástavu z poverenia prezidenta slávnostne odovzdal minister obrany.²⁹

Prvá zástava má na lícnej strane umiestnený „rozvinutý“ štátny znak Slovenskej republiky a okolo okraja (pravý, horný a ľavý) je rozmiestnený nápis ARMÁDA SLOVENSKEJ REPUBLIKY a v dolnej časti ČEŠŤ A SLÁVA. Rub zástavy tvorí plocha, v ktorej v hornej polovici zástavy súběžne s okrajom je vyšitý názov útvaru, a to v dvoch riadkoch pod sebou. V spodnej polovici plochy zástavy je umiestnený znak útvaru priznaný ministrom obrany.

Na lícnej a rubovej strane sú zlaté lipové ratolesti umiestnené vo všetkých rohoch zástavy tak, že najvyšší lístok smeruje do jej rohu. Po troch stranách sú všité medzi listy zástavy strapce. Okraje zástavy sú na lícnej a rubovej strane lemované zlatým lemom. K zástave patria aj stuhy, ktoré sa na ňu priväzujú.³⁰

Zástavy vojenských útvarov a vojenských zväzkov sú zhotovované zo saténovej látky červenej farby. Medzi lícnu a rubovú stranu zástavy sa umiestňuje podlepový materiál takej hrúbky, ktorý zabezpečí, aby vyobrazenia a nápisy navzájom z jednej strany na druhú neprevítali.³¹

Na obr. č. 13 je bojová zástava, ktorá bola zapožičaná ako prvá v Armáde Slovenskej republiky.

Od roku 1998 sa na lícnu stranu zástavy umiestňuje štátny znak Slovenskej republiky³² (pozri obr. č. 14 – bojová zástava 23. tankovej brigády Kežmarok) a od 1. júla 2002 okolo okraja (pravý, horný a ľavý) je rozmiestnený nápis OZBROJENÉ SÍLY SLOVENSKEJ REPUBLIKY³³ (pozri obr. č. 15 – Bojová zástava Mechanizovaného práporu Michalovce).

Lícna strana

Rubová strana

Obr. č. 13: Prvá bojová zástava v Armáde Slovenskej republiky 5. pluku špeciálneho určenia Žilina (foto Peter Zelizňák)

²⁹Prezident Slovenskej republiky podľa § 7 ods. 3, písm. e) zákona 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky zapožičiava vojenským útvarom a vojenským zväzkom bojové zástavy.

Vnútrošný poriadok ozbrojených síl Slovenskej republiky, Zákl-3, čl. 4: „Bojovú zástavu zapožičiava vojenskému útvaru prezident Slovenskej republiky ako hlavný veliteľ ozbrojených síl na návrh ministra obrany Slovenskej republiky“.

³⁰Pri slávnostnom odovzdávaní zástavy sa súčasne na ňu priväzuje aj stuha. Na jednej strane stuhy je vyšitý nápis PREZIDENT SLOVENSKEJ REPUBLIKY a jeho štandarda a na druhej strane je vyšitý nápis ČEŠŤ A SLÁVA. Ak bol útvaru alebo zväzku zapožičaný čestný názov alebo historický názov, tento sa umiestňuje na jednu stranu stuhy a na druhú stranu nápis PREZIDENT SLOVENSKEJ REPUBLIKY a jeho štandarda. Zástava môže byť dekorovaná stuhou aj predstaviteľmi štátnej správy a samosprávy.

³¹Poznámka: Výroba zástavy je pomerne nákladnou záležitosťou. Spočiatku niektoré väčšie mestá na Slovensku prispievali finančne na ich výrobu, ale niektoré menšie mestá neboli schopné za bojovú zástavu vojenského útvaru zaplatiť vyše stotisícovú sumu. V rámci obranného plánovania sa preto už predpokladá každoročne vyčleniť finančné prostriedky na zabezpečenie minimálne troch kusov takýchto zástav.

³²Zákon č. 63/1993 Z. z. o štátnych symboloch Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

³³Zákon č. 321/2002 o ozbrojených silách Slovenskej republiky.

Vojenská história

Lícna strana

Rubová strana

Obr. č. 14: *Bojová zástava 23. tankovej brigády Kežmarok (foto Peter Zelizňák)*

Lícna strana

Rubová strana

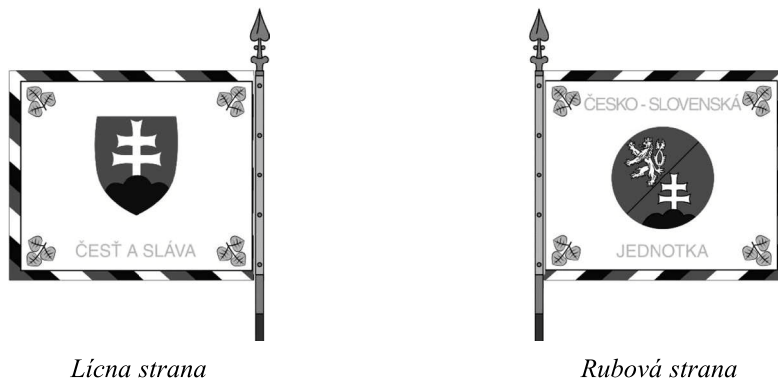
Obr. č. 15: *Bojová zástava Mechanizovaného práporu Michalovce (foto Peter Zelizňák)*

Bojové zástavy pre útvary Ozbrojených síl Slovenskej republiky vyslané na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky sa zhotovujú zo saténovej látky bielej farby.

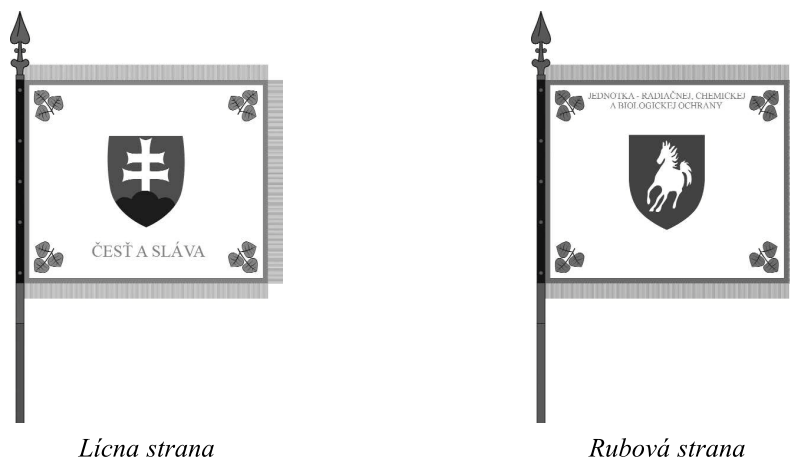
V rámci posilnenia medzinárodnej dôvery Slovenskej republiky a jej ozbrojených síl v súvislosti s rozširovaním pásma bezpečnosti a stability na Balkáne a záujmom o ďalšie prehĺbenie spolupráce medzi Armádou Slovenskej republiky a Armádou Českej republiky, bola vyslaná do mierovej misie mnohonárodných mierových síl v Kosove pod velením NATO vo februári 2002 spoločná jednotka – 1. česko-slovenský prápor KFOR.³⁴ V tejto súvislosti prezident Slovenskej republiky zapožičal bojovú zástavu slovenskej jednotke tohto práporu (pozri obr. č. 16 Bojová zástava slovenskej jednotky 1. čs. práporu KFOR).

Vo februári 2003 bola vyslaná rota radiačnej, chemickej a biologickej ochrany s humanitárnym poslaním, ktorá bola začlenená do spoločného 1. čs. protichemického práporu

³⁴1. česko-slovenský prápor KFOR bol vytvorený na základe uznesenia vlády Slovenskej republiky z 15. augusta 2001 a výsledkov dvojstranných rokovaní medzi Ministerstvom obrany Slovenskej republiky a Ministerstvom obrany Českej republiky z 18. októbra 2001. Národná rada Slovenskej republiky súhlasila s vyslaním slovenskej jednotky Armády Slovenskej republiky do spoločného česko-slovenského práporu síl KFOR svojím uznesením zo 17. októbra 2001.

Obr. č. 16: *Bojová zástava slovenskej jednotky 1. čs. práporu KFOR (Grafika: AVŠ Bratislava)*

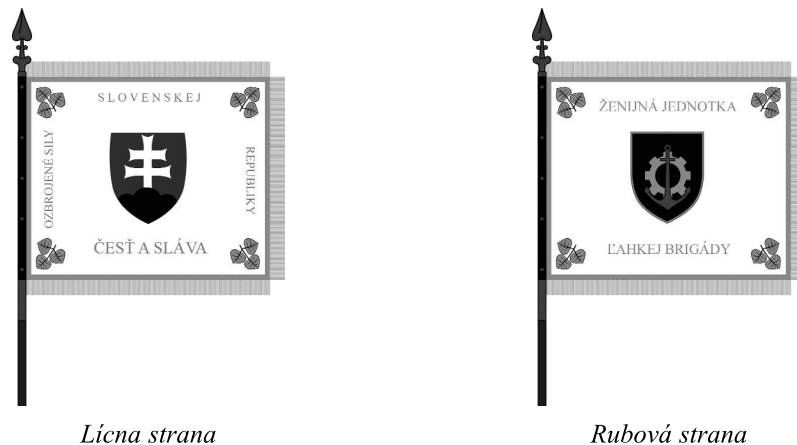
Obr. č. 17: *Bojová zástava Vojenského útvaru 1084 Nitra – rota radiačnej, chemickej a biologickej ochrany Ozbrojených síl SR (Grafika: AVŠ Bratislava)*

mnohonárodnej koalície. A od augusta 2003 v rámci operácie Iracká sloboda pôsobí na posilnenie mieru v Iraku ženijná rota rozšírená o čatu prieskumu, obrany a ochrany, ktorá je začlenená do zostavy stabilizačných síl poľskej mnohonárodnej divízie.

V súvislosti s vyslaním roty radiačnej, chemickej a biologickej ochrany a ženijnej roty na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky zapožičal prezident Slovenskej republiky obom jednotkám bojové zástavy.³⁵ (Pozri obr. č. 17 Bojová zástava Vojenského útvaru 1084 Nitra – rota radiačnej, chemickej a biologickej ochrany jednotka Ozbrojených síl Slovenskej

³⁵V súvislosti so zmenou bezpečnostnej politiky NATO a v súlade s bezpečnostnou politikou SR sa na realizácii cieľov kampane „Trvalá sloboda“ v Afganistane a „Iracká sloboda“ v Iraku zúčastnili v rámci protiteroristických operácií aj príslušníci Ozbrojených síl SR. Hlavnou úlohou roty radiačnej, chemickej a biologickej ochrany v misii v koalíčných silách v Iraku bolo zasiahnuť proti režimu diktátora Saddáma Husajna a ženijná rota v sektore Stred-Juh medzi Bagdadom a Basrou plní úlohy odminovania, likvidácie munície a výbušnín.

Lícna strana

Rubová strana

Obr. č. 18: Bojová zástava Vojenského útvaru 1086 Nitra – ženijná jednotka Ozbroyených síl SR (Grafika: AVŠ Bratislava)

republiky a obr. č. 18 Bojová zástava Vojenského útvaru 1086 Nitra – ženijná rota Ozbroyených síl Slovenskej republiky).

Od vzniku Armády Slovenskej republiky (ozbrojených síl) prezident Slovenskej republiky zapožičal bojovú zástavu týmto 11 vojenským útvarom, zväzkom a školám:

- 5. pluku špeciálneho určenia Žilina (rozkaz prezidenta SR č. 5 z 30. januára 1997),
- Vojenskej leteckej akadémii gen. M. R. Štefánika v Košiciach (rozkaz prezidenta SR č. 49 z 9. júla 1997),
- 37. protiletadlovej a raketovej brigáde Pezinok (rozkaz prezidenta SR č. 61 z 27. augusta 1997),
- Vojenskej akadémii v Liptovskom Mikuláši (rozkaz prezidenta SR č. 94 z 22. decembra 1997),
- 23. tankovej brigáde Kežmarok (rozkaz prezidenta SR č. 73 zo 6. októbra 1998),
- Slovenskej jednotke spoločného 1. čs. práporu KFOR (rozkaz prezidenta SR č. 1 zo 17. januára 2002),
- Vojenskému útvaru 1086 Nitra (jednotka radiačnej, chemickej a biologickej ochrany ozbrojených síl Slovenskej republiky; pri príležitosti jej vyslania na výkon vojenskej služby mimo územia Slovenskej republiky), (rozkaz prezidenta SR č. 4 z 10. júla 2003),
- Vojenskému útvaru 1084 Nitra (ženijná jednotka ozbrojených síl SR), (rozkaz prezidenta SR č. 1 z 24. februára 2003),
- Vojenskému útvaru 2370 Martin – práporu okamžitej reakcie kapitána Jána Francisciho (rozkaz prezidenta SR č. 3 z 18. júna 2003),
- Vojenskej spravodajskej službe (rozkaz prezidenta SR č. 7 zo 6. októbra 2004),
- Mechanizovanému práporu Michalovce (rozkaz prezidenta SR č. 2 z 15. júna 2005).

Stalo sa už tradíciou, že akt zapožičiavania bojovej zástavy prezidentom Slovenskej republiky sa koná v prezidentskom paláci „v predvečer“ jej odovzdania vojenskému útvaru alebo zväzku za účasti čelných predstaviteľov Ministerstva obrany Slovenskej republiky, generálneho štábu a príslušného veliteľa. Z rúk prezidenta preberá zástavu minister obrany, ktorého spravidla poveruje jej odovzdaním (pokiaľ zástavu neodovzdáva osobne). Na slávnostnom nástupe útvaru

Vojenská história

alebo zväzku, za prítomnosti predstaviteľov štátnych a samosprávnych orgánov mesta, regiónu a za účasti širokej verejnosti odovzdáva zástavu do rúk príslušného veliteľa.³⁶

História vojen a výstavby armád neraz potvrdila, že vojenská zástava je to najcennejšie, čo vojenské útvary môžu vlastniť. Zástava aj v súčasnosti zostáva cenným atribútom, symbolom vojenskej cti a statočnosti všetkých príslušníkov útvaru, je prejavom ich hrdosti na svoj útvar a Ozbrojené sily Slovenskej republiky. Je symbolom odkazu ich predchodcov, ktorí úspešne plnili úlohy pri zabezpečovaní obrany Slovenskej republiky. Je symbolom, ktorý predstavuje hrdosť k národným a vojenským tradíciám Slovenskej republiky a jej ozbrojených síl.

ČESTNÉ NÁZVY A HISTORICKÉ NÁZVY

V medzivojnovom období sa tradície vojenských útvarov rozvíjali aj prostredníctvom čestných a historických názvov. Vojenské útvary dostávali väčšinou pomenovanie podľa významných dejinných osobností – pluk Jiřího z Poděbrad, Prokopa Velikého, generála Štefánika, Jana Žižky z Trocnova, T.G. Masaryka, maršála Foche, plukovníka Švece, pluk „Doss Alto“, strelca Čapka, pluk „Výzvedný gen. Grazianiho, hraničiarsky prapor „Sibirských úderníkov“, „Českej družiny“, batéria Kulikovského atď.

Po roku 1949 boli útvarom udeľované nové názvy – pluk Slovenského národného povstania, pluk československo-sovietskeho priateľstva, pluk Víťazného februára, zväzok československých červenoarmejcov atď. Po novembri 1989 boli tieto názvy podobne ako zástavy zrušené.

So vznikom Armády Slovenskej republiky sa vytvorila celkom nová historická situácia a podmienky na utváranie a rozvíjanie tradícií armády, zvlášť v oblasti vojenskej symboliky, a to využívanie čestných a historických názvov vo výchove jej príslušníkov.

V súlade so Smernicami³⁷ môže mať každý útvar svoj historický a čestný názov. Historický názov vyjadruje historickú prepojenosť vojenského útvaru na jednotky a útvary, ku ktorým sa hlási v rozvíjaní ich novodobých tradícií. K historickému názvu sa viaže názov obce (posádky) alebo historická príslušnosť k regiónu, kde vojenský útvar po 1. januári 1993 vznikol. Čestný názov je ocenením vojenského útvaru za dosahovanie trvalo výborných a dobrých výsledkov v plnení úloh. Vyjadruje spätosť s významnými udalosťami, obdobiami alebo osobnosťami v dejinách Slovenska. Historické názvy a čestné názvy vojenským útvarom a vojenským zväzkom zapožičiava prezident Slovenskej republiky.³⁸

³⁶Slávnostné odovzdanie plukovnej zástavy horskému pešiemu pluku č. 4, ktorú útvaru venovalo mesto Jelšava 28. októbra 1935 pri oslavách štátneho sviatku vzniku republiky, vychádzalo z nariadenia ministerstva národnej obrany z roku 1925. Na základe tohto nariadenia mali postupne všetky pešie pluky dostať bojové zástavy nového typu. Súčasťou slávnostného odovzdávania bojovej zástavy bola aj ceremónia pribíjania zástavy na žrd'. Prvý klinec zatĺkol zástupca ministerstva národnej obrany v mene Československej republiky, druhý v mene prezidenta a tretí v mene brannej moci. Veliteľ pluku pribil klinec v mene pluku.

³⁷Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 11/2005 o vojenskej symbolike.

³⁸Zákon 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky. Do 30. júna 2002 priznával čestné a historické názvy minister obrany Slovenskej republiky.

Doposiaľ boli zapožičané (priznané) tieto čestné názvy a historické názvy:

HISTORICKÉ NÁZVY:

- 5. raketový pluk Martin – TURČIANSKY RAKETOVÝ PLUK,
- Letisko Trenčín – TRENČIANSKE LETISKO,
- 23. tanková brigáda Kežmarok – KEŽMARSKÁ TANKOVÁ BRIGÁDA.
- 37. protiletadlová raketová brigáda Pezinok – PEZINSKÁ PROTILIETADLOVÁ RAKETOVÁ BRIGÁDA,
- 5. spojovacia brigáda Ružomberok – RUŽOMBERSKÁ SPOJOVACIA BRIGÁDA.

ČESTNÉ NÁZVY:

- VÚ 8832 Nové Mesto nad Váhom – MOVOMESTSKÉ RÁDIORELEOVÉ STREDISKO PODJAVORINSKÝCH PARTIZÁNOV,
- 5. pluk špeciálneho určenia Žilina – ŽILINSKÝ PLUK JOZEFA GABČÍKA,
- 37. protiletadlová raketová brigáda Pezinok – PROTILIETADLOVÁ RAKETOVÁ BRIGÁDA ĽUDOVÍTA ŠTÚRA,
- 5. raketový pluk Martin – RAKETOVÝ PLUK MATICE SLOVENSKEJ,
- Školiace a výcvikové stredisko pozemného vojska Martin – ŠKOLIACE A VÝCVIKOVÉ STREDISKO POZEMNÉHO VOJSKA SLOVENSKÝCH DOBROVOĽNÍKOV Z ROKU 1848,
- Nemocnica Ministerstva obrany Bratislava – NEMOCNICA MINISTERSTVA OBRANY GENERÁLA JÁNA PAŠKANA,
- Letisko Trenčín – LETISKO GENERÁLA ŠTEFANA JURECHA,
- 1. prieskumný prápor 1. az – PRIESKUMNÝ PRÁPOR GENERÁLA JÁNA REPASKÉHO,
- 2. základňa ženijnej techniky a materiálu Banská Bystrica – ŽENIJNÁ ZÁKLADŇA GENERÁLA JÁNA GOLIANA,
- Vojenský útvar 4558 Lešť (VVP) – ÚTVAR GENERÁLA ALEXANDRA KORDU,
- 1. mechanizovaná brigáda Prešov – MECHANIZOVANÁ BRIGÁDA GENERÁLA RUDOLFA VIESTA,
- Prápor okamžitej reakcie – PRÁPOR OKAMŽITEJ REAKCIE KAPITÁNA JÁNA FRANCISCIHO,
- 5. spojovacie prevádzkové stredisko Nové Mesto nad Váhom – PREVÁDZKOVÉ STREDISKO PODJAVORINSKÝCH PARTIZÁNOV,
- 2. prieskumný prápor Bardejov – PRIESKUMNÝ PRÁPOR MICHALA STRENKA,
- 1. letecká základňa Sliač – LETECKÁ ZÁKLADŇA GENERÁLMAJORA OTTA SMIKA
- Letecká základňa Prešov – LETECKÁ ZÁKLADŇA GENERÁLPLUKOVNÍKA JÁNA AMBRUŠA.

Vojenská história

ZÁVER

Za obdobie rokov 1993 až 2005 bolo prerokovaných a posúdených približne 50 návrhov na priznanie (zapožičanie) čestných a historických názvov, 25 výtvarných návrhov bojových zástav a viac ako 600 rôznych výtvarných návrhov znakov vojenských útvarov, škôl a zariadení rezortu ministerstva obrany. Uvedená štatistika ukazuje, že záujem medzi príslušníkmi ozbrojených síl o vojenskú symboliku bol v uplynulom období veľký. Rozhodujúce však bolo, že postupným rešpektovaním a uplatňovaním heraldických zásad a pravidiel sa skvalitnila úroveň tvorby vojenskej symboliky v Ozbrojených silách Slovenskej republiky.

LITERATÚRA:

- VRTEL, L.: Osem storočí heraldiky. Matica slovenská 1999.
- NOVÁK, J.: Heraldika na Slovensku. Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej 1997.
- BUBEN, M.: Encyklopedie heraldiky. Praha : Nakladatelství Libri. 2003.
- Zákon č. 321/2002 o ozbrojených silách Slovenskej republiky.
- Zákon č. 63/1993 Z. z. o štátnych symboloch Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- RMO č. 28/1994 Príloha 1 Smernice na výber názvov, sviatkov, symboliky a na utváranie tradícií vojenských zväzkov, útvarov, škôl a zariadení Armády SR.
- RMO č. 3 o zriadení a zavedení vojenských zástav v rezorte ministerstva obrany.
- RMO č. 22/1997 Koncepcia využívania národných a vojenských tradícií v rezorte ministerstva obrany. Koncepcia bola schválená 3. kolégiom ministra obrany v marci 1997 a 24. apríla 1997 schválená ministrom obrany SR a vydaná v Prílohe 1 uvedeného rozkazu.
- RMO č. 70/1997, Príloha 1 Smernice na výber a priznávanie názvov vojenským telesám a ich symbolika.
- Smernice MO SR č. 11/2005 o vojenskej symbolike.
- SVOBODA, Z.: Československá štátna a vojenská symbolika. Federální ministerstvo obrany. 1991.
- KARTOUS, P. – VRTEL, L.: Heraldický register Slovenskej republiky 1. Ministerstvo vnútra SR. Matica slovenská 2000.
- BROŽEK, A.: Lexikon vlajek a znaků zemí světa. Praha : Kartografia, a. s., 1998.